

ТМГ. XXXVII	Бр. 1	Стр. 257-273	Ниш	јануар - март	2013.
-------------	-------	--------------	-----	---------------	-------

UDK 346.548

Pregledni rad

Primljeno: 25. 11. 2012.

Revidirana verzija: 18. 03. 2013.

Odobreno za štampu: 21.03.2013.

Zoran Vuković

Univerzitet u Kragujevcu

Pravni fakultet

Kragujevac

ODREĐIVANJE GRANICA POJMOVA POTROŠAČ I TRGOVAC U SAVREMENOM POSLOVNOM PROMETU

Apstrakt

U cilju preciziranja subjektivnog područja primene pravnih pravila koja uređuju materiju zaštite potrošača, autor analizira rešenja zakonodavstava evropskih država povodom definisanja pojmova potrošač i trgovac, kao i odgovarajuću komparativnu nacionalnu sudsku praksu i praksu Evropskog suda pravde. Povodom istog pitanja, predstavljeno je i stanje zakonodavstva u Republici Srbiji.

Imajući u vidu „situacionu komponentu” pojma potrošač, autor ukazuje na svu složenost njegovog teorijskog definisanja. S tim u vezi, pridružuje se doktrinarnim zalaganjima za ekstenzivno tumačenje pojma potrošača i predlaže definiciju kojom bi se de lege ferenda obuhvatila već postojeća proširenja ovog pojma u pojedinim državama članicama Evropske unije. Povodom razmatranja pojma trgovac, pažnja je posvećena pravilima domaćeg zakonodavstva koja su od značaja za njegovo definisanje. Kao posebno vredno pohvale, s obzirom na postojanje velikog broja sitnih poljoprivrednih gazdinstava u Srbiji i restriktivno tumačenje Evropskog suda pravde u kontekstu mešovityh ugovora, ističe se rešenje našeg zakonodavca prema kome se individualni poljoprivrednik ne smatra preduzetnikom.

Ključne reči: potrošač; trgovac, zaštita potrošača; načelo pravne sigurnosti; mešoviti ugovori

DISTINGUISHING BETWEEN THE TERMS CONSUMER AND TRADER IN MODERN COMMERCIAL TRANSACTIONS

Abstract

In order to specify the application area of legal rules that govern consumer protection matters in reference to persons who actually benefit from it, the author analyses legislative solutions from European countries regarding the definition of the terms consumer and trader, also providing the comparative analysis of certain national and the corresponding European Court of Justice judicial practices. On the same issue, the author reviews the state of current Serbian legislation.

In terms of the "situational component" of the term consumer, the author highlights all the complexities of its theoretical definition. In that context, he joins those scholars who support the extensive interpretation of the terms consumer and trader and proposes a definition *de lege ferenda* that would include the extensions already present in some EU countries. As regards the term trader, the author especially focuses on the rules of domestic legislation relevant for its definition. Particularly noteworthy is the solution of domestic legislation wherein an individual farmer is not considered an entrepreneur due to the existence of numerous small agricultural farms in Serbia and restrictive interpretations of the European Court of Justice in the context of mixed (dual-use) contracts.

Key Words: Consumer, Trader, Consumer Protection, Legal Certainty Principle, Mixed (Dual-Use) Contracts

UVODNE NAPOMENE

Subjektivno (*ratione personae*) područje primene pravnih pravila koja uređuju materiju zaštite potrošača zavisi od definisanja pojmova potrošač i trgovac. Ova dva pojma nalaze se u komplementarnom odnosu, odnosno smatra se da je trgovac svaka osoba koja nije potrošač. Shodno tome, od definisanja pojma potrošača zavisi i određivanje pojma trgovca.

U pravnim porecima evropskih država nailazimo na značajne razlike u pogledu legislativnog određivanja ovih pojmova, što u značajnoj meri ugrožava načelo pravne sigurnosti. U nekima od njih prihvaćen je restriktivan pojam potrošača, koji obuhvata isključivo fizička lica koja deluju u svrhu koja je van njihove delatnosti, poslovanja ili profesije. Sa druge strane, u nekim pravnim sistemima usvojen je širi koncept pojma potrošača, koji dopušta da se u određenim situacijama status potrošača i zaštita po pravilima potrošačkog zakonodavstva, pored fizičkog lica, prizna i pravnom licu. Ovakvu normativnu neujednačenost dodatno usložnjava i krajnje restriktivna interpretacija pojma potrošača u praksi Evropskog suda pravde.

U radu će se ukazati da restriktivno tumačenje pojma potrošača vodi ka drastičnom opadanju opšteg nivoa zaštite potrošača i pogoršanju njegovog pravnog položaja u ugovornom odnosu sa trgovcem. U tom smislu, razmatraće se rešenja zakonodavstava evropskih država u ovoj materiji. Predmet istraživanja je i stanje zakonodavstva u Republici Srbiji, kao i analiziranje odgovarajuće komparativne nacionalne sudske prakse i prakse Evropskog suda pravde.

O POJMU POTROŠAČA

Prilikom procesa implementacije *acquis communautaire* u pravni sistem Srbije, u važećem Zakonu o zaštiti potrošača iz 2010. godine, prihvaćena je restriktivna definicija pojma potrošača kao fizičkog lica koje na tržištu pribavlja robu ili usluge u svrhe koje nisu namenjene njegovoj poslovnoj ili drugoj komercijalnoj delatnosti (Закон о заштити потрошача, 2010, чл. 5, тач. 1). U bivšem Zakonu o zaštiti potrošača iz 2005. godine, bila je prihvaćena šira koncepcija pojma potrošača. Prema odredbi čl. 2. st. 1. i 2. ovog Zakona, status potrošača imalo je fizičko lice koje kupuje proizvode ili koristi usluge za lične potrebe ili potrebe svog domaćinstva, ali i privredno društvo, preduzeće, drugo pravno lice i preduzetnik, kada kupuje proizvode ili koristi usluge za sopstvene potrebe. Iz navedenog proizilazi da se i jedan tako fundamentalan pojam potrošačkog prava, kao što je pojam potrošača, može definisati na različite načine.

Zapravo, povodom definisanja pojma potrošača razlikuju se dve grupe shvatanja. U prvu grupu spadaju ona prema kojima nije moguće, a ni celishodno, osmisliti zadovoljavajuću definiciju potrošača koja bi obuhvatala sva lica kojima je potrebno i opravdano pružiti pravnu zaštitu (Calais Auloy & Steinmetz, 2006, str. 9). Naime, pravo zaštite potrošača obuhvata nekoherentna pravila koja uređuju raznovrsne oblasti društvenih odnosa, a koja međusobno povezuje jedino zajednička ideja o potrebi zaštite potrošača (Мићовић, 2002, str. 535). Svojstvo potrošača stiče se, dakle, u različitim situacijama. Upravo „situaciona komponenta” pojma potrošača, prema ovim shvatanjima, u prvi plan stavlja njegovu relativnost. Stoga je sasvim razumljivo da se pojam potrošača razlikuje zavisno od oblasti razmatranja, te i ne treba insistirati na jedinstvenom definisanju, već treba prepustiti sudu da u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja odluči da li nekom subjektu treba priznati pravo na zaštitu prema pravilima potrošačkog zakonodavstva (Ђурђевић, 2007, str. 671).

U drugu grupu spadaju ona shvatanja prema kojima je moguće odrediti jedinstveni pojam potrošača. U okviru ove grupe srećemo različite definicije, u zavisnosti od toga da li se kao osnov određivanja

pojma potrošača uzima objektivni kriterijum, tj. kriterijum cilja potrošačkog akta ili subjektivni, kriterijum kompetentnosti ugovornika (Nebbia, 2007, str. 71).

Prema objektivnom kriterijumu, potrošač može biti fizičko ili pravno lice koje kupuje proizvode ili koristi usluge radi zadovoljenja sopstvenih potreba, odnosno kada se radi o fizičkom licu i potreba svog domaćinstva. Ako neko kupuje proizvode ili koristi usluge radi zadovoljenja profesionalnih interesa ne može se smatrati potrošačem. Dakle, primena pravila o zaštiti potrošača uslovljena je ciljem određene transakcije. Kao osnovni argument u prilog legislativnog određivanja pojma potrošača na osnovu objektivnog kriterijuma navodi se očuvanje načela pravne sigurnosti (Zimmermann, 2005, str. 178). Međutim, može se postaviti pitanje utemeljenosti ovakve argumentacije. Naime, u velikom broju slučajeva svojstvo potrošača određeno na ovaj način nije sporno. Tada priroda robe ili usluge (npr. kupovina kuhinjskih elementa ili zaključenje ugovora o osiguranju života), u vezi sa zanimanjem jednog od ugovornika (npr. domaćica ili penzioner), ne ostavlja nikakav prostor za sumnju da je zadovoljenje ličnih i porodičnih potreba krajnji cilj transakcije. Međutim, česte su i situacije kada priroda robe ili usluge (npr. kupovina automobila, računara, zaključenje ugovora o korišćenju interneta ili kablovske televizije), u vezi sa zanimanjem ugovornika (npr. lekar, advokat), nisu dovoljni za precizno određenje cilja transakcije (Nebbia, 2007, str. 69). Iz razloga jer je ovde moguće korišćenje robe ili usluge kako za zadovoljenje sopstvenih, tako i profesionalnih potreba. Primena ovog kriterijuma dovodi i do toga da pravo na zaštitu ne pripada uvek slabijem partneru u ugovornom odnosu. Naime, ovakav tipološki pristup u nekim situacijama ima za posledicu da pravo na zaštitu imaju i lica kojima ona nije potrebna kao što su, na primer, profesor prava koji kupuje knjigu, auto-mehaničar koji nabavlja auspuh za svoje privatno vozilo, direktor banke koji zaključuje ugovor o hipotekarnom kreditu za kupovinu stana (Zimmermann, 2005, str. 180), kao i svako drugo fizičko lice koje prilikom preduzimanja potrošačkog akta uživa savete pravnog stručnjaka (Beale, Hartkamp, Kötz & Tallon, 2002, str. 527; Караникић Мирић, 2009. str. 135). Istovremeno, ovakvim pristupom se u nekim situacijama uskraćuje zaštita licima kojima je ona neophodna. U takvoj situaciji se nalaze mali preduzetnici prilikom zaključenja ugovora sa velikim kompanijama. Primera radi, vlasnik benzinske pumpe koji pregovara sa naftnom kompanijom (Beale et al., 2002, str. 527; Караникић Мирић, 2009. str. 135). Kao jedan od mogućih načina rešavanja ovog problema u doktrini srećemo interesantan predlog za distinkciju između „malih” i „velikih” kompanija. Prema tom predlogu, kriterijum razgraničenja mogao bi biti broj zaposlenih, tako da bi svaki privredni subjekt koji ima do osam zaposlenih uživao pravo na zaštitu prema pravilima potrošačkog zakonodavstva (Hondius, 2006, str. 96–97).

Objektivni kriterijum nije podesan za primenu ni u situacijama u kojima se primenjuju pravila o zaštiti potrošača, a da nije učinjen nikakav potrošački akt, na primer, kada se radi o pravilima čija svrha je zaštita života, zdravlja i opšte bezbednosti potrošača. U ovakvim situacijama, osnov primene zaštitnih pravila ne može biti cilj transakcije, pošto nje nije ni bilo, već opšteprihvaćen društveni stav o nužnosti sankcionisanja tržišnog delovanja onih subjekata koji svojim postupcima mogu ugroziti zdravlje potencijalnih potrošača (Мићовић, 2009. str. 155).

Prema subjektivnom kriterijumu potrošač može biti svako lice, fizičko ili pravno, koje se posmatrano sa aspekta stručnosti, znanja, iskustva ili sigurnosti nalazi u podređenom položaju u konkretnom pravnom odnosu. Tako, na osnovu ovog kriterijuma status potrošača mogu imati neprofitne organizacije, kojima cilj nije obavljanje lukrativnih delatnosti, koje ne stiču zaradu, niti obavljaju neku profesionalnu ili poslovnu aktivnost, kao što su kulturna, sportska, verska udruženja itd. Zapravo, moguće je i da takva organizacija povremeno ostvari profit, ali osnovna svrha nije da bilo koji deo tog profita ide za privatnu korist. Osnovni kriterijum razlikovanja između neprofitnih i profitnih organizacija je u tome da su prve vođene principom nedistribucije dohotka, odnosno profita (Томић, 2006, str. 15). Međutim, stepen poslovnog znanja pojedinaca koji stoje iza jedne male neprofitne organizacije, po pravilu, nije ništa veći nego stepen kompetentnosti bilo kog drugog fizičkog lica koje ispunjava kriterijume iz definicije potrošača (Мешкић, 2009, str. 556). Kao osnovna prednost kriterijuma kompetentnosti navodi se usmeravanje zaštite samo na ona lica kojima je ona potrebna. Kao najznačajniji nedostatak potencira se njegova neumerena fleksibilnost, u smislu preteranog proširenja pojma potrošača, a time i ugrožavanje načela pravne sigurnosti (Zimmermann, 2005, str. 180).

Iz navedenog je vidljivo da je moguće uže i šire određivanje pojma potrošača. U skladu sa tim, u pravnim porecima zemalja članica Evropske unije nailazimo na značajne razlike u ovom pogledu. U nekima od njih prihvaćen je restriktivan pojam potrošača, koji obuhvata samo fizička lica koja deluju u svrhu koja je van njihove delatnosti, poslovanja ili profesije. Restriktivan pojam potrošača prisutan je u zakonodavstvu, odnosno sudskoj praksi: Nemačke, Velike Britanije, Holandije, Portugala, R. Irske, Švedske, Litvanije, Estonije, Finske, Slovenije, Kipra, Rumunije i Bugarske (Ebers, 2008, str. 376). Sa druge strane, u nekim pravnim sistemima usvojen je širi pojam potrošača, koji dopušta da se u određenim situacijama status potrošača i zaštita po pravilima potrošačkog zakonodavstva pored fizičkog lica, prizna i pravnom licu. Pri tome, razlikuju se dve varijante proširenja pojma potrošača na pravna lica. Prema jednoj, pravno lice ima status potrošača kada preduzima akte koji nisu u direktnoj vezi sa njegovom profesionalnom delatnošću. Ovakva varijanta proširenja pojma potrošača prisutna je u zakonodavstvu,

odnosno sudskoj praksi: Francuske, Poljske i Letonije (Ebers, 2008, str. 377–378). Dakle, zaštitni cilj potrošačkih normi ne odnosi se na akte učinjene u neposrednoj vezi sa vršenjem profesionalne delatnosti (Cathelineau, 2000, str. 67). Prema drugoj varijanti proširenja pojma potrošača, pravno lice ima status potrošača kada se javlja kao krajnji korisnik kupljene potrošačke robe, odnosno kada se potrošačka roba ne kupuje u svrhu dalje preprodaje ili prepuštanja na korišćenje drugima sa ciljem ostvarivanja dobiti. Ova varijanta proširenja pojma potrošača prisutna je u zakonodavstvu, odnosno sudskoj praksi: Austrije, Belgije, Italije, Španije, Grčke, Češke, Slovačke i Mađarske (Ebers, 2008, str. 379).

Ovakve razlike u pogledu zakonskog definisanja pojma potrošača u državama članicama EU omogućio je princip minimalne harmonizacije koji su sadržale gotovo sve ranije potrošačke ugovorne direktive.¹ U Direktivi 2011/83/EU o potrošačkim pravima, prihvaćen je restriktivan pristup u određivanju pojma potrošača. Prema odredbi čl. 2. st. 1. ove Direktive potrošač je „fizičko lice koje deluje u svrhu koja se ne može pripisati njegovoj trgovačkoj, poslovnoj, zanatskoj ili profesionalnoj delatnosti”. Ipak, i ovoga puta evropski zakonodavac je morao da ustukne pred otporom pojedinih država članica čineći ustupak po pitanju definisanja pojma potrošača u nacionalnim zakonodavstvima. Naime, u tač. 13. Preambule Direktive o potrošačkim pravima stoji da države

¹ U ogromnoj većini tih direktiva prihvaćen je, uz manje jezičke ali ne i smisaone razlike, uži pojam potrošača. Izuzetak u ovom pogledu predstavlja Direktiva o turističkim paket aranžmanima, u kojoj je prihvaćen širi pojam potrošača. U tač. 9. Preambule Direktive o turističkim paket aranžmanima se kao razlog proširenja subjektivnog područja primene njome predviđenih pravila na sva lica koja rezervišu putovanje sa paket aranžmanom navodi da se prilikom rezervacije turističkog paket aranžmana, po pravilu, plaćaju velike sume novca. Imajući to u vidu, ako bi se u pojedinim državama članicama razlikovao stepen pravne zaštite putnika u zavisnosti od toga da li se u toj ulozi pojavljuje neko ko putuje u privatne ili neko ko to čini u poslovne svrhe, često bi dolazilo do odustajanja od ugovora. Zbog toga na osnovu njenih pravila pravo na zaštitu uživaju i subjekti koji rezervišu putovanje u svrhu poslovne delatnosti. Može se reći da je širi pojam potrošača prihvaćen i u direktivama koje ne regulišu potrošačke ugovorne odnose. I kada se potrošač ne nalazi u direktnom ugovornom odnosu sa trgovcem, priznaje mu se pravo na zaštitu osnovnih interesa kao što su, na primer, pravo na sigurnost, obeštećenje i informisanost. Tako Direktiva 85/374 o odgovornosti za proizvode sa nedostatkom i Direktiva 2001/95 o opštoj sigurnosti proizvoda sadrže definiciju proizvođača, ali ne i lica koja su subjekti prava na zaštitu. To se objašnjava činjenicom da je svrha ovih propisa regulisanje vanugovorne odgovornosti proizvođača, tako da bi bilo društveno neprihvatljivo da se predvide različiti stepeni odgovornosti u zavisnosti od pravnog statusa oštećenog, odnosno korisnika proizvoda. Širi pojam potrošača prihvaćen je i u Direktivi 2006/114 o prevarnoj i uporednoj reklami, čija svrha je jednaka zaštita prava svih tržišnih subjekata na informisanost.

članice u domaćem pravnom poretku mogu zadržati ili normirati pojam potrošača u proširenom vidu. Ovakvu normativnu neujednačenost dodatno usložnjava krajnje restriktivna interpretacija pojma potrošača u praksi Evropskog suda pravde. Kao posebno karakterističan primer restriktivnog pristupa Evropskog suda pravde prilikom određivanja granica pojma potrošača obično se navodi odluka u predmetu *Dietzinger* (C-45/96 (1998) ECR I-1199), povodom interpretacije pojma potrošača iz čl. 2. Direktive 85/577/EEZ o zaštiti potrošača u vezi sa ugovorima zaključenim izvan poslovnih prostorija. U ovom slučaju gospodin Dietzinger je zaključio ugovor o jemstvu sa bankom *Bayerische Hypotheken und Wechselbank AG*. Ugovor je zaključen izvan poslovnih prostorija, u stanu roditelja gospodina Dietzingera. Gospodin Dietzinger se ugovorom obavezao da će ispuniti obavezu koju glavni dužnik (njegov otac) ima prema banci, ako ovaj to ne učini. Glavni dug nastao je povodom ugovora o odobrenju dozvoljenog prekoračenja tekućeg računa građevinske firme, u vlasništvu oca gospodina Dietzingera. Prilikom zaključenja ugovora gospodin Dietzinger nije obavješten o pravu na opoziv ugovora, koje se može ostvariti u roku od sedam dana od dana zaključenja ugovora. U nemačkom zakonodavstvu ovo pravo pripada samo potrošačima i predviđeno je Zakonom o pravu na opoziv ugovora zaključenih izvan poslovnih prostorija i ostalih sličnih poslova iz 1986. godine.² Kako je građevinska firma pala pod stečaj, banka je direktno od jemca zahtevala ispunjenje. Gospodin Dietzinger odbio je da postupi po tom zahtevu. On se pozvao na pravilo prema kome pravo na opoziv nije vremenski ograničeno, ako prilikom zaključenja ugovora potrošač nije bio obavješten o tom pravu. Međutim, u postupku koji je pokrenut po tužbi banke *Bayerische Hypotheken und Wechselbank AG* ispostavilo se da je sporan status gospodina Dietzingera u ovom pravnom odnosu, to jest da li se on može smatrati potrošačem. Od odgovora na ovo pitanje zavisio je i obim pravne zaštite koju je mogao da očekuje. Niži zemaljski sud presudio je u korist tužioca. Viši zemaljski sud presudio je u korist tuženog. Postupak je nastavljen pred Saveznim vrhovnim sudom koji je Evropskom sudu pravde uputio zahtev za tumačenje pojma potrošača iz čl. 2. Direktive 85/577/EEZ. U svojoj odluci, Evropski sud pravde je zauzeo stav da odredbu ovog člana treba shvatiti na način da se ugovor o

² Zakon o pravu na opoziv ugovora zaključenih izvan poslovnih prostorija i ostalih sličnih poslova (*Gesetz über den Widerruf von Haustürgeschäften und Ähnlichen Geschäften*) iz 1986. godine, koji je 2002. godine stavljen van snage, a njegove odredbe Zakonom o modernizovanju obligacionog prava (*Schuldrechtsreform*) od 26. 11. 2001. godine implementirane (uz određene izmene) u nemački Građanski zakonik (*Bürgerliches Gesetzbuch – BGB*). Pravo potrošača na opoziv ugovora danas je regulisano paragrafima 355–359. BGB-a i može se ostvariti u roku od četrnaest dana, računajući od dana kada je ugovor zaključen (paragraf 355(1) BGB-a).

jemstvu zaključen izvan poslovnih prostorija, kojim fizičko lice koje ne deluje u profesionalne svrhe jemči za dug glavnog dužnika koji je nastao u vezi sa vršenjem profesionalne delatnosti, ne može smatrati potrošačkim ugovorom. Dakle, iako je gospodin Dietzinger ugovor o jemstvu zaključio kao čin podrške poslovnim aktivnostima svog oca, a da on pri tome nije imao neposrednog učešća u radu građevinskog preduzeća, Evropski sud pravde je odlučio da on nema status potrošača i da shodno tome ne uživa zaštitu prema posebnim pravilima potrošačkog zakonodavstva.

Opravdanost proširenja pojma potrošača

Uobičajeno restriktivno tumačenje pojma potrošača u praksi Evropskog suda pravde, nesumnjivo će dovesti do drastičnog opadanja nivoa zaštite potrošača u državama koje u svojim unutrašnjim pravnim porecima prihvataju prošireni pojam potrošača. Zbog toga se u pravnoj teoriji sreću opravdane kritike ovakvog pristupa (Niglia, 2003, str. 113; Reich, 2005, str. 388; Hondius, 2006, str. 96–97). Sužavanje pojma potrošača je još jedan argument u rukama pravnih pisaca u prilog stavu da se u delovanju komunitarnih institucija sve više prepoznaje naglašeno pomeranje od pristupa zaštite prava potrošača ka pristupu koji favorizuje efikasno funkcionisanje zajedničkog tržišta. Pri tome, posebno se naglašava nepravičnost određivanja pojma potrošača u užem smislu u nekim tipičnim situacijama.

Opravdanost proširenja pojma potrošača na pravna lica i preduzetnike prilikom zaključenja netipičnih ugovora. Jedna od situacija u kojima je u nekim pravima prepoznata potreba proširenja pojma potrošača jeste zaštita pravnih lica i preduzetnika prilikom zaključenja netipičnih ugovora, sklopljenih van okvira njihovog profesionalnog delovanja, odnosno koji sa takvim delovanjem nisu direktno povezani. Ovakvo proširenje zasnovano je na ideji da je u ovakvim slučajevima njihov stepen kompetentnosti isti kao i kod svakog drugog potrošača. Kasacioni sud Francuske je u svojoj ranijoj sudskoj praksi pravo na zaštitu priznao, na primer, jednoj kompaniji prilikom zaključenja ugovora o ugradnji alarmnog sistema (Cass 1ère civ, 28. 04. 1987), jednom trgovcu prilikom ugradnje sistema tele-nadzora radi obezbeđenja radnje (Cass 1ère civ, 31. 05. 1988), jednom zlataru pri zaključenju ugovora o reklami za nakit (Cass 1ère civ, 06. 01. 1993), jednom zemljoradniku prilikom kupovine aparata za gašenje požara (Cour d'appel de Paris, 22. 03. 1990). Prihvatanje proširenog koncepta pojma potrošača u praksi Kasa-

cionog suda omogućila je činjenica da je *loi Scrivener*³ pružao zaštitu „potrošaču” (*consommateur*) i „neprofesionalcu” (*non-professionnels*), a da pri tome nije data definicija ovih termina. Upotreba oba navedena termina posledica je dvodomosti francuskog zakonodavnog tela. Naime, senatori (članovi Senata – Gornjeg doma) bili su skloni upotrebi termina *consommateur*, dok su deputati (članovi Nacionalne skupštine – Donjeg doma) smatrali da je termin *non-professionnels* jasniji. Kao kompromis je prihvaćeno normiranje oba pomenuta termina (Calais Auloy & Steinmetz, 2006, str. 188–189). Neujednačena terminologija ishodila je i neujednačenu sudsku praksu nižih sudova u pogledu personalnog područja primene zaštitnih pravila potrošačkog zakonodavstva. I u praksi italijanskih sudova bila je prihvaćena ekstenzivna interpretacija pojma potrošača, tako da je pravo na zaštitu priznavano svakom pravnom licu ili preduzetniku pri zaključivanju ugovora van okvira njihove poslovne delatnosti (Nebbia, 2007, str. 77). Međutim, Evropski sud pravde je u predmetu *Idealservice* (C-541 and 542/99 (2001) ECR I-9049), odlučio protiv proširenja zaštite na pravna lica. Sud je zauzeo stav da se zaštita koja je predviđena potrošačkim ugovornim direktivama (u ovom slučaju Direktivom 93/13/EEZ o nepravičnim odredbama u ugovorima sa potrošačima) odnosi isključivo na fizička lica, uopšte se ne upuštajući u raspravu oko svrhe delovanja pravnog lica. U ovom slučaju kompanija *Cape Snc* pozvala se na propise o zaštiti potrošača, povodom zaključenja ugovora o kupovini automata za piće, koji su isključivo koristili radnici preduzeća. Generalni zastupnik je u slučaju *Idealservice* izneo argument da se sistem zaštite predviđen Direktivom 93/13/EEZ odnosi i na pravna lica prilikom zaključenja netipičnih ugovora. Naime, pravno lice se prilikom zaključenja ovakvih ugovora nalazi u podređenoj poziciji u odnosu na prodavca ili dobavljača, kako prema svojoj pregovaračkoj snazi, tako i prema stepenu kompetentnosti. Takođe, istaknuto je da se u situacijama kada se pravno lice javlja kao krajnji korisnik kupljene potrošačke robe, odnosno kada se potrošačka roba ne kupuje u svrhu dalje preprodaje ili prepuštanja na korišćenje drugima sa ciljem ostvarivanja dobiti, posao po svojoj prirodi i uslovima pod kojima je obavljen, ni po čemu ne razlikuje od uobičajene potrošačke kupovine. Međutim, Sud nije prihvatio ovakvu argumentaciju i odbio je da pravnim licima prizna pravo na zaštitu koju uživaju fizička lica. U predmetu *Di Pinto* (C-361/89 (1991) ECR I-1189), Evropski sud pravde je prilikom tumačenja odredaba Direktive 85/577/EEZ o zaštiti potrošača u vezi sa ugovorima zaključenim izvan

³ *Loi sur la protection et l'information des consommateurs de produits et de services*, tzv. *Loi Scrivener* 78–23 od 10. 1. 1978. godine, koji je modifikovan 1989, 1993, 1995, 2005. i 2008. godine (*Code de la consommation – Loi no 95–96 du 01. 02. 1995 concernant les clauses abusives et la présentation des contrats et régissant diverses activités d'ordre économique et commercial, modifiée par Loi no 2008/776 du 2008*).

poslovnih prostorija, odlučio protiv proširenja prava na zaštitu na netipične ugovore preduzetnika. U ovom slučaju preduzetnik je zaključio izvan poslovnih prostorija ugovor o prodaji svoje radnje. Sud je svoju odluku bazirao na kriterijumu „prosečno iskusnog” preduzetnika. Naime, nezavisno od veličine radnje i svoje nestručnosti u pogledu ovakve transakcije, preduzetnik treba da bude svestan vrednosti radnje i značaja ugovora o njenoj prodaji. Iako restriktivna interpretacija pojma potrošača u ovim slučajevima deluje nepravično, ovakav pristup argumentuje se potrebom očuvanja pravne sigurnosti i izbegavanja neujednačene sudske prakse u državama članicama. Jer, prihvatanje ekstenzivnijeg tumačenja bi u konkretnim slučajevima izazvalo ozbiljne teškoće oko razlikovanja poslova zaključenih van okvira profesionalnog delovanja, odnosno poslova koji su sa takvim delovanjem direktno ili samo indirektno povezani (Calais Auloy & Steinmetz, 2006, str. 191). Bez obzira na nespornu utemeljenost ovakve argumentacije, ponovo ćemo pomenuti neprofitne organizacije i postaviti pitanje opravdanosti nepriznavanja prava na zaštitu po pravilima potrošačkog zakonodavstva, na primer, jednom kulturno-umetničkom društvu ili verskom udruženju? Takođe, u kontekstu našeg Zakona o održavanju stambenih zgrada može se postaviti pitanje da li je opravdano uskratiti zaštitu, na primer, stanarima stambene zgrade u vezi sa ugovorom o tekućem održavanju iste, koji zaključuje skupština stanara stambene zgrade?

Nakon usvajanja pomenutih odluka, nacionalni sudovi u zemljama članicama su interpretaciju pojma potrošača u sličnim situacijama usaglasili sa praksom Evropskog suda pravde. Tako je u praksi Kasacionog suda Francuske direktna veza sa profesionalnim delovanjem pravnog lica potvrđena u slučaju jedne štamparije prilikom zaključenja ugovora o snabdevanju električnom energijom (Cass1 ère civ, 24. 01. 1995), jedne kompanije prilikom zaključenja ugovora o kupovini sistema informacionih tehnologija (IT sistema) (Cass1 ère civ, 30. 01. 1996), jedne fabrike prilikom zaključenja ugovora o snabdevanju vodom (Cass1 ère civ, 03. 01. 1996), pa čak i kod iznajmljivanja telefonske instalacije od strane proizvođača kožnih traka (Cass1 ère civ, 05. 11. 1996).

Opravdanost proširenja povodom pravnih poslova koje fizičko lice zaključuje u cilju stvaranja uslova za vršenje poslovne aktivnosti. Problem u pogledu određivanja granica pojma potrošača javlja se i povodom pravnih poslova koje fizičko lice zaključuje u svrhe stvaranja uslova za vršenje poslovne aktivnosti. Od zemalja članica EU, ovaj pravni problem je zakonski regulisan jedino u Austriji. Prema odredbi čl. 1. st. 3. Potrošačkog zakona ove zemlje poslovi koje fizičko lice zaključuje pre pokretanja poslovne delatnosti, u svrhu stvaranja uslova za njeno vršenje, ne smatraju se zaključenim u okviru poslovne delatnosti. Ovakvo rešenje opravdava se time što fizičko lice, koje tek namerava da započne sa obavljanjem određene poslovne aktivnosti, još uvek ne poseduje poslovno is-

kustvo i poznavanje određene oblasti poslovanja, čime nastaje neravnoteža karakteristična za potrošačke ugovore. O ovome se Evropski sud pravde izjasnio u predmetu *Benincasa* (C-269/95 (1997) ECR I-3767). Povodom interpretacije čl. 13. Briselske konvencije (sada čl. 15. Brisel I), Sud budućem primaocu franšizinga nije priznao svojstvo potrošača uz argumentaciju da činjenica da se radi o budućoj delatnosti ne menja poslovnu prirodu zaključenog ugovora.

Opravdanost proširenja u kontekstu mešovitih ugovora. Prihvatanje užeg pojma potrošača posebno se čini nepravičnim u kontekstu mešovitih (*dual-use*) ugovora kojima se pribavljaju robe ili usluge koje se mogu koristiti kako u privatne svrhe, tako i u svrhe obavljanja poslovne delatnosti. Za rešenje ovog složenog pravnog problema ne postoje posebna pravila u potrošačkim ugovornim direktivama. Jedino je u čl. 9(b) Direktive o odgovornosti za štetu od proizvoda sa nedostatkom naveden kriterijum „pretežne upotrebe” u svrhe privatne potrošnje. Evropski sud pravde je u predmetu *Gruber* (C-464/01 (2005) ECR I-439), odstupio od kriterijuma „pretežne upotrebe”. U ovom slučaju Sud je povodom interpretacije čl. 13. Briselske konvencije (sada čl. 15. Brisel I) odlučivao o tome da li gospodin Gruber ima status potrošača, od čega je zavisila mesna nadležnost suda. Naime, gospodin Gruber živi u jednom mestu u Gornjoj Austriji, nedaleko od nemačke granice, gde se bavi svinjogojstvom. U kompaniji *Bay Wa* koja ima sedište u Nemačkoj, ali je tržišno orijentisana i ka Austriji, kupio je određenu količinu crepa. Crep je bio namenjen za pokrivanje kuće u kojoj stanuje, ali i poslovnih objekata, pošto ovi objekti zajedno predstavljaju celinu. Međutim, nakon postavljanja crepa ispostavilo se da je boja crepa, uprkos garanciji, izrazito neujednačena. Gospodin Gruber je tužbom pokrenuo postupak pred Nižim zemaljskim sudom u Austriji, koji je nastavljen pred Višim zemaljskim sudom, a završio je pred Vrhovnim sudom Austrije, koji je Evropskom sudu pravde uputio zahtev za mišljenje o tome da li je tužilac u ovom postupku potrošač ili ne. U slučaju da jeste, onda bi u skladu sa pravilima o posebnoj mesnoj nadležnosti, bilo nadležno austrijsko pravosuđe, prema mestu njegovog prebivališta. U suprotnom, u skladu sa pravilom opšte mesne nadležnosti, bio bi nadležan nemački sud, kao sud sedišta tužene kompanije *Bay Wa*. Iako izraženo u procentima, površina objekta koji se koristi u svrhu obavljanja profesionalne delatnosti ne prelazi 40%, stanovište Evropskog suda pravde je da gospodin Gruber ipak nema status potrošača. Naime, Sud je zaključio da samo „sporedan i zanemarljiv obim upotrebe” u profesionalne svrhe može biti prihvatljiv kao udeo u ukupnom poslu, a 40% je previše da bi se smatralo zanemarljivim. Formulacija upotrebljena u odluci u predmetu *Gruber* donosi još više problema u interpretaciji nego sintagma „pretežna upotreba” u svrhe privatne potrošnje. Postavlja se pitanje ispod kojeg procenta je upotreba pribavljene robe sporedna da se može smatrati

zanemarljivom. Da li je to 30 ili 20%? Ili čak i manje od toga? Takođe, dok je u nekim slučajevima moguće procentualno izraziti razliku između upotrebe u privatne i poslovne svrhe (npr. upotreba građevinskog materijala, automobila), u nekim je to praktično nemoguće (npr. u slučaju obavljanja privatne medicinske prakse u objektu koji istovremeno služi i kao mesto stanovanja lekara). Postavlja se pitanje da li bi se u takvim situacijama potrošačkim smatrao ugovor o snabdevanju električnom energijom ili vodom, ako u tom objektu postoji jedan strujomer, odnosno jedan vodomer. Slična je situacija kada se sa kućnog računara povremeno proverava poslovna elektronska pošta. Kako ovde razgraničiti upotrebu u privatne i poslovne svrhe? Formulacija upotrebljena od strane Evropskog suda pravde u ovom predmetu može se objasniti jedino nastojanjem da se i na ovom polju što uže interpretira pojam potrošača.

*Potreba jedinstvenog definisanja pojma potrošača
u proširenom vidu*

Iz navedenog možemo zaključiti da postoje određene „granične situacije” u kojima je očigledno da postoje elementi koji govore u prilog proširenja područja primene zaštitnih pravila i na subjekte koji ne zadovoljavaju stroge kriterijume iz restriktivne definicije pojma potrošača. Zbog toga se u pravnoj teoriji sreću stavovi da predstojeća revizija *acquis communautaire* predstavlja povoljnu priliku za jedinstveno određivanje pojma potrošača, što bi omogućilo zaštitu svim subjektima kojima je ona potrebna. U tom smislu, predlaže se definicija kojom bi se *de lege ferenda* obuhvatila već postojeća proširenja pojma potrošača u pojedinim državama članicama EU, na koja smo ukazali u prethodnom izlaganju. Prema toj definiciji:

„Potrošač je svako fizičko lice koje pretežno deluje van okvira svoje profesionalne ili poslovne delatnosti. Pravni poslovi koje fizičko lice zaključi pre pokretanja preduzetničke delatnosti, a sa ciljem stvaranja uslova za istu, ne smatraju se zaključenim u okviru preduzetničke delatnosti. Pravna lica imaju status potrošača samo kada slede neprofitni cilj” (Мешкић, 2009, str. 567).

Ovakva definicija omogućila bi proširenje pojma potrošača, bez istovremenog ugrožavanja načela pravne sigurnosti.

O POJMU TRGOVCA

Iz pojma potrošača kao fizičkog lica koje na tržištu pribavlja robu ili usluge u svrhe koje nisu namenjene njegovoj poslovnoj ili drugoj

komercijalnoj delatnosti proizilazi i pojam trgovca. Trgovac je, dakle, svako pravno ili fizičko lice koje na tržištu nastupa u okviru svoje poslovne delatnosti, odnosno u druge komercijalne svrhe (Закон о заштити потрошача, 2010, чл. 5, тач. 2).

Kada se radi o правним licima, појмом трговца обухваћено је свако правно лице које нуди или закључује правне послове, односно делује на тржишту у оквиру своје пословне делатности, независно од тога да ли се налази у приватној или државној својини. Тако су, поред правних лица која се сматрају трговцима и на основу Закона о привредним друштвима (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 8),⁴ појмом трговца обухваћена и јавна предузећа, односно правна лица која обављају одређене врсте делатности од општег интереса. Таква су предузећа која обављају делатност јавног саобраћаја, РТТ саобраћаја, енергетике, телекомуникација, информисања, издавања удџбеника, пружања комуналних услуга и др. (Закон о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса, 2000, чл. 1. и чл. 2). Трговцем се сматрају и друга правна лица јавног права, када на тржишту делују у пословима приватног права (Директива 93/13/ЕЕЗ о неправичним одредбама у уговорима са потрошачима, 1993, чл. 2). Положај трговца, дакле, имају органи државне управе и јединице локалне и територијалне самоуправе када у оквиру свог деловања ступају у уговорни однос са потрошачем. Такође, овим појмом обухваћене су и јавне установе када на тржишту нуде одређене услуге које улазе у њихову делатност (Баретић, 2003, стр. 139). На пример, факултет када организује одређене специјалистичке курсеве, основне или средње школе када организују одређене облике образовања за одрасле, здравствена установа када пружа услуге уз накнаду и слично. Појмом трговац обухваћене су и задруге (Закон о задругама, 1996, чл. 5, ст. 1).

Осим правних лица, трговцем се сматрају и предузетници. Предузетник је пословно способно физичко лице које је регистровано у регистру привредних субјеката и које у виду занимања ради стичања прихода обавља законом допуштене делатности (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 83, ст. 1), укључујући уметничке и старе занате и послове домаће радности (филгранска, опанчарска, грнчарска делатност). У нашем праву, предузетником се сматрају и припадници слободних професија, попут врhunskih sportista у индивидуалним sportovima, адвоката, архитеката, лекара који делују у приватној пракси, слободних уметника, приватних апотекара, рачуновођа (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 83, ст. 2). Појам предузетника тумачи се широко, па обухвата и физичка лица које пружају одређене услуге у сеоском туризму или услуге кућне радно-

⁴ Према одредби члана 8. Закона о привредним друштвима правне форме организовања привредног друштва су: ортачко друштво, командитно друштво, друштво са ограниченом одговорношћу и акционарско друштво.

sti, turističke vodiče, animatore. Preduzetnici su i fizička lica koja na tržištu ne deluju stalno, već privremeno ili povremeno. Tu spadaju, na primer, vajar koji samo povremeno izlaže i prodaje svoje skulpture, sportski trener ili sportista koji organizuje sportski kamp. Individualni poljoprivrednik ne smatra se preduzetnikom (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 83, ст. 3). Treba pohvaliti ovakvo rešenje našeg zakonodavca, s obzirom na postojanje velikog broja sitnih poljoprivrednih gazdinstava u Srbiji i pomenuto restriktivno tumačenje Evropskog suda pravde u kontekstu mešovityh ugovora u predmetu *Gruber*. Naime, kada individualni poljoprivredni proizvođač kupi neki proizvod (na primer, seme, veštačko đubrivo, poljoprivrednu mašinu), istovremeno ga koristi za zadovoljavanje sopstvenih potreba, u smislu proizvodnje hrane sa svoje potrebe i potrebe porodičnog domaćinstva, ali i za proizvodnju roba koje nudi na tržištu. Ako pribavljena roba nije garantovanog kvaliteta (na primer, loš kvalitet semena zbog koga su prinosi znatno manji, loš napon struje zbog čega se pokvari poljoprivredna mašina, proizvod sa nedostatkom), u onim zemljama u kojima izričitim zakonskim rešenjem individualni poljoprivrednici nisu isključeni iz pojma trgovca, male su mogućnosti ovih lica da ostvare pravo na zaštitu na temelju propisa potrošačkog zakonodavstva.

LITERATURA

- Baretić, M. (2003). Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima, s posebnim osvrtom na ugovore banaka i osiguravajućih društava – I dio, *Savremeno poduzetništvo*, broj 12/2003, 135–143.
- Beale, H., Hartkamp, A., Kötz, H., & Tallon, D. (2002). *Cases, Materials and Text on Contract Law*, Oxford, UK, Portland, USA: Hart Publishing.
- Directives 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council, *Official Journal of EU*. L304 (2011)
- Ђурђевић, М. (2007). Уговори у потрошњи, *Право и привреда*, 5-8/2007, 669-679.
- Ebers, M. (2008). Unfair Contract Terms Directive. In H. Schulte – Nölke (Ed.), *EC Consumer Law Compendium-Comparative Analysis*, (стр. 341–437). Bielefeld.
- Закон о заштити потрошача, Службени гласник РС. Бр. 73 (2010)
- Закон о привредним друштвима, Службени гласник РС. Бр. 36 (2011) и Бр. 99 (2011)
- Закон о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса, Службени гласник РС. Бр. 25 (2000), 25 (2002), 107 (2005) и 108 (2005)
- Закон о задругама, Службени лист СРЈ. Бр. 41 (1996), 12 (1998) и Службени гласник РС. Бр. 34 (2006)
- Закон о заштити потрошача, Службени гласник РС. Бр. 79 (2005)

- Закон о одржавању стамбених зграда, Службени гласник РС. Бр. 44 (1995), 46 (1998), 1 (2001) – одлука Уставног суда Србије 101 (2005), 27 (2011) и одлука Уставног суда 88 (2011)
- Zimmermann, R. (2005). *The New German Law of Obligations - Historical and Comparative Perspectives*, Oxford, UK: Oxford University Press.
- Караникић Мирић, М. (2009). Неправичне одредбе у потрошачким уговорима. У С. Лилић (Прир.), *Правни капацитет Србије за европске интеграције – књига IV* (стр. 128–146), Београд: Центар за публикације Правног факултета у Београду.
- Мешкић, З. (2009). Хармонизација Европског потрошачког права – Зелена књига 2007. године и Нацрт заједничког референтног оквира. *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, 3/2009, 543–569.
- Мићовић М. (2002). О појму потрошача. У С. Бејатовић (Прир.), *Слободе и права човека и грађанина у концепту новог законодавства Републике Србије – књига I* (стр. 533–540), Крагујевац: Институт за правне и друштвене науке Правног факултета у Крагујевцу.
- Мићовић М. (2009). *Заштита права потрошача*. Крагујевац: Институт за правне и друштвене науке Правног факултета у Крагујевцу.
- Nebbia, P. (2007). *Unfair Contract Terms in European Law - A study in Comparative and EC Law*, Oxford, UK, Portland, USA: Hart Publishing.
- Niglia, L. (2003). *The Transformation of Contract in Europe*, Hague, London, NY: Kluwer Law International.
- Reich, N. (2005). A European Contract Law, or on EU Contract Law Regulation For Consumers?, *Journal Of Consumer Policy*, 28/4, 383–407.
- Томић, М. (2006). *Непрофитни сектор и непрофитне организације*, Београд: Чигоја штампа.
- Hondius, E. (2006). The Notion of Consumer: European Union versus Member States, *Sydney Law Review*, 28/89, 89–98.
- Calais Auloy, J. & Steinmetz, F. (2006). *Droit de la consommation*, Paris: Dalloz.
- Cathelineau, A. (2000). La notion de consommateur en droit interne: à propos d'une dérive', *Droit de la consommation – 10 ans de jurisprudence commentée 1990–2000, Hors – Serie*, 63–77.
- Council Directive 93/13 of 5 April 1993 on Unfair Terms in Consumer Contracts, Official Journal of EU. L95/29 (1993)
- C-361/89 Criminal proceedings against Di Pinto (1991) ECR I-1189, доступно на: eur-lex.europa.eu/...LexUriServ.do?uri...C... (25. 10. 2012)
- C-269/95 Benincasa v Dentalkit Srl (1997) ECR I-3767, доступно на: eur-lex.europa.eu/...LexUriServ.do?uri...EN... (14. 11. 2012)
- C-45/96 Bayerische Hypotheken und Wechselbank AG v Edgar Dietzinger (1998) ECR I-1199, доступно на: [eur-lex.europa.eu Dietzinger>...>Search.result](http://eur-lex.europa.eu/Dietzinger>...>Search.result) (05. 06. 2012)
- C-541 and 542/99 Idealservice Srl and Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl (2001) ECR I-9049, доступно на: [eur-lex.europa.eu Idealservice>...>Search.result](http://eur-lex.europa.eu/Idealservice>...>Search.result) (18. 07. 2012)
- C-464/01 Gruber v Bay Wa (2005) ECR I-439, доступно на: eur-lex.europa.eu>...>2005 (22. 02. 2012)
- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass 1 ère civ), 28. 04. 1987, доступно на: www.easydroit.fr>...>1987>Avril>le28 (11. 09. 2012)
- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass1 ère civ), 31. 05. 1988, доступно на: www.lexinter.net/.../clauses_abusives.htm (16. 12. 2011)
- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass1 ère civ), 06. 01. 1993, доступно на: www.easydroit.fr>...>1993>Janvier>le06 (10. 08. 2012)

- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass1 ère civ), 24. 01. 1995, доступно на: www.easydroit.fr/>...>1995>Janvier>le24 (18. 08. 2012)
- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass1 ère civ), 03. 01. 1996, доступно на: www.easydroit.fr/>...>1996>Janvier>le03 (19. 08. 2012)
- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass1 ère civ), 30. 01. 1996, доступно на: www.easydroit.fr/>...>1996>Janvier>le droit (15. 08. 2012)
- Cour de Cassation 1 ère Civile (Cass1 ère civ), 05. 11. 1996, доступно на: www.easydroit.fr/>...>1996>Novembre>le05 (27. 08. 2012)
- Cour d'appel de Paris, 22. 03. 1990, доступно на: www.clauses-abusives.fr/activ/ra1990/htm- (16.09.2012)

Zoran Vuković, University of Kragujevac, Faculty of Law, Kragujevac

MAKING DISTINCTION BETWEEN THE NOTIONS OF A CONSUMER AND A TRADER IN MODERN COMMERCIAL TRANSACTIONS

Summary

In the legislations of European countries can be found significant differences concerning legal determination of the notion of a consumer. Some of the countries accepted narrow notion of a consumer involving only natural persons that act in the purpose other than their business activity or profession. On the other side, some legislations have adopted broader concept of a consumer allowing also legal persons to acquire status of a consumer and enjoy protection according to the rules of consumer law in certain cases. Overview on solutions from the European countries on determination of the consumer concept, including the review on contemporary Serbian legislation together with comparative analysis of certain national and the European Court of Justice case-law leads to the conclusion that narrow interpretation of the notion of a consumer causes drastic decrease of the consumer protection level in countries that accepted broader notion of a consumer in their national laws.

Having in mind "situational component" of the notion of a consumer, the author points out to all complexity of his theoretical concept. In that context, he advocates the justifiability of extending the notion of a consumer to natural persons and entrepreneurs in certain "contiguous situations" where there are obviously the elements in favour of extending the scope for protective rules application to persons that do not meet the strict requirements from the narrow notion of a consumer. The author joins those scholars who support the extensive interpretation of the notions of consumer and trader, so he suggests the definition that *de lege ferenda* would include the extensions already existing in some EU member countries.

In terms of definition of a trader, the object of analysis are rules dispersed in series of national law rules which are important for proper determination of the mentioned concept. The author especially welcomes the solution of our legislator where individual agriculturer is not considered as entrepreneur, because the existence of numerous small agricultural farms in Serbia and having in mind restrictive approach of the European Court of Justice in context of mixed (dual - use) contracts.

